

הלכתא למעשה ולמשיחא בדרף היומי

מסכת יומא

תוכן

- א. פרסו סדין של בויז מאי שנא של בויז אמר רב כהנא כדי שיכיר שעבודת היום בבגדי בויז 1
- ב. דבציר מהני לא נעביד ... דשחר עדיפי 2.....
- ג. אחר שכלתה עבודת ציבור כהן שעשתה לו אמו כתונת לובשה ועובד בה עבודת יחיד ובלבד שימסרנה לציבור 2.....
- ד. עני ועשיר ורשע באין לדין ... נמצא הלל מחייב את העניים רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים 3.....
- ה. בא לו אצל פרו ופרו היה עומד בין האולם ולמזבח ראשו לדרום ופניו למערב והכהן עומד ... ומתודה וכך היה אומר אנא השם עויתי ... והן עונין אחריו ברוך שם ... 5.....

דף לה.

הלכתא למשיחא

א. פרסו סדין של בויז מאי שנא של בויז אמר רב כהנא כדי שיכיר שעבודת היום בבגדי בויז

כבר נתבאר לעיל דף לא: שבטבילה ראשונה שהיתה בשל חול בבית הטבילה שמעל שער המים פורסין סדין של בויז בין כהן גדול ובין העם, לצורך צניעות שלא יראו אותו כשהוא ערום¹, ולמה של בויז כדי שיכיר ולהזכיר גם לעם² שעבודת היום בבגדי בויז, וכן הדין בטבילה זו השניה שהיתה בקודש בבית הפרווה.

¹ דמעמא דפריסת סדין הוא לפי שגנאי הוא לראות כ"ג כשהוא ערום וכמ"ש רבינו ריש פ"ה מהל' כלי המקדש ומש"ה כשהיה פושט את בגדיו וטובל שהיה ערום היו פורסין סדין. משנה למלך הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ד הלכה א

² תפא"י במשנה יומא ג, ד

הַלְכַתָּא לְמַעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְדַף הַיּוֹמִי

מַסְכַּת יוֹמָא

ו"א³ שכן היה בכל טבילה וטבילה מטבילות היום, וי"א⁴ שרק בטבילה זו ובטבילה ראשונה פרסו סדין של בויץ, אך בשאר טבילות פרסו סדין מכל בד.

ב. דבציר מהני לא נעביד ... דשחר עדיפי

כבר נתבאר לעיל דף לד: ששתי כתנות⁵ היו לו לכהן גדול ביום הכפורים, אחת לובשה בשחר ואחת בין הערבים, ושתיים בשלשים מנה משל הקדש ואם רצה להוסיף מוסיף משלו ומקדיש התוספת⁶ ואחר כך עושה בה הכתנת. וי"א⁷ ששתי מערכות בגדים שלמות היו לו כלומר כל הארבע בגדים ולא רק כתנות.

דף לה:

ג. אחר שנלטה עבודת ציבור בהן שעשתה לו אמו בתונת לובשה ועובד בה עבודת יחיד ובלבד שימסרנה לציבור

כל בגדי הכהנים⁸ אינן באים אלא משל ציבור, ויחיד שהתנדב בגד מבגדי כהונה מוסרו לציבור ומותר ואפילו לעבודת הציבור יכול מעיקר הדין, אך הציבור אין מניחים שרצונם שיהי להם חלק בעבודה⁹, וכן כל כלי השרת ועצי המערכה שמסרן יחיד לציבור הרי הן כשרין, אף כל קרבנות הציבור¹⁰ שהתנדב אותן יחיד משלו כשרים, ובלבד שימסרם לציבור.

³ דעת הרמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ד הלכה א אע"ג שהזכיר רק בטבילה ראשונה כפי מה שביארוהו רוב האחרונים.

⁴ ודע דמדברי התוספות ל"א ד"ה כדאמר נראה דלא היה היכר כי אם בכ' טבילות הראשונות אבל בשאר הטבילות לא היה צריך היכר ומדברי רבינו ג"ל דלכל הטבילות היה היכר והיו פורסין סדין של בויץ. משנה למלך שם

⁵ ועיין מ"מ הלכות כלי המקדש פרק ח הלכה ג שהבין שלדעת הרמב"ם שלוש כתנות היו אך עיין באחרונים שפירשו דברי הרמב"ם שרק שתיים היו.

⁶ כוונתו כאן דמקדיש התוספת כלומר שימסור לציבור כמש"כ במעשה רקח שם, ואע"ג דהציבור מקפיד שביום הקדוש יהיה לכל אחד חלק בבגדי כהונה כדלהלן על הוספה בעלמא אפשר שאין מקפידים.

⁷ עיין משל"מ שם שדייק כן מרש"י בסוגיין. ועיין בטורי אבן שכתב שכן גם כונת הרמב"ם וכתנות הוא לאו דוקא אלא כוונתו אכל ד' בגדי לבן ומאחר שהתחיל למעלה בכתנות כתב גם כאן כתנות וכוונתו אכל ד' בגדי לבן

⁸ רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ח הלכה ז

⁹ לקומי הלכות יב.

¹⁰ במשנה למלך שמהסוגיא נראה דדוקא לעבודת יחיד מהני מסירה לציבור אבל לעבודת ציבור לא ורבינו סתם וכתב דיחיד שהתנדב בגד מבגדי כהונה מוסרו לציבור ומותר ולא חילק בין עבודת יחיד לעבודת ציבור. הן אמת דבירושלמי לא חילקו בין עבודת יחיד לעבודת ציבור אך בש"ס דילן חילקו והוא תימה דשבק ש"ס דילן ופסק כהירושלמי. ועיי"ש שהרמב"ם ס"ל דסוגייתינו לאו להלכה היא. אך עיין בערוך השולחן העתיד הלכות כלי המקדש סימן כט סעיף ח וז"ל "ורש"י פי' שם עבודת יחיד הוצאת כף ומחתה והרי גם זה עבודת ציבור. אלא דהפי' שם דוודאי בעיקרי עבודת יוה"כ לא היו מניחין ללבוש משלו דהציבור רוצים שביום הקדוש

הלכתא למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת יומא

הלכה למעשה

ד. עני ועשיר ורשע באין לדין ... נמצא הלל מחייב את העניים רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים

כל איש מישראל¹¹ חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו, אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזור על הפתחים, ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר (יהושע א, ח) וְהָיְתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה.

אמרו חכמים שהלל מחייב את העניים בדין שמים, על שמבטלים מצות תלמוד תורה מחמת טרדתם במוזננותיהם כל היום או רובו, ואין עושין כהלל שהיה חוטב עצים בכל יום ומשתכר חצי דינר, והיה נותן חציו לשומר בית המדרש שהיה בשדה בימיהם, ומחציו היתה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו. ואף שאין כל אדם יכול לעשות כן ממש כהלל מכל מקום דנין על שלא רצה לעשות כעין מעשה הלל לחיות חיי צער.

לפיכך גם מי שהוא עני ביותר חייב לקבוע עתים לתורה, ואפילו עני המחזור על הפתחים חייב לעסוק בתורה שאר כל היום וכל הלילה, וגם אם אינו יודע לתלמוד בעצמו צריך לצמצם ממשכורתו ולשכור מי שילמדנו תורת ה', ועל אף שהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש, לענין תורה שהוא מחויב לידע אותה והיא חיוו לנצח חייב יותר.¹²

ושתי דרגות יש בזה¹³ וחיובם שונה זה מזה – א. תלמיד חכם שלמד או שדעתו יפה ומצליח בתלמודו ויוכל להיות תלמיד חכם לתלמוד כל התורה שבעל פה מהתלמוד והפוסקים כמו הרא"ש וב"י.

¹¹ יהיה לכל אחד חלק בבגדי כהונה, וכשנוטלין ממעות הלשכה יש לכל אחד מישראל חלק בהם, אבל בשאר ימות השנה מה לי עבודת יחיד מה לי עבודת ציבור, ובירושלמי רפ"ד דשקלים מפורש כן

¹² רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה ח

¹³ וב"ש שאינו רשאי לפזר נכסיו על מותרות ויחסר לו על ידי זה ידעת התורה. לקומי הלכות יב:

¹³ שולחן ערוך הרב יורה דעה הלכות תלמוד תורה פרק ג

הלכתא למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת יומא

ב. מי שלא הגיע למדה זו שיוכל ללמוד טעמי ההלכות ומקורן ויודע ללמוד רק הלכות פסוקות לבדן¹⁴.

מי שהוא בדרגה ב. – אינו חייב להיות חיי עזר ולעשות מלאכתו עראי, כדי להרבות בלימוד שאינו מבין על בריו, שהוא לימוד ההלכות בלי טעמים וגם עתיד לשכחו, אלא אם כן עושה במדת חסידות ואהבת התורה. אלא מן הדין יוצא ידי חובתו בקביעות עתים לתלמוד תורה לקיים מה שכתוב "והגית בו יומם ולילה" בקביעות עתים ביום ובלילה, בכדי ללמוד ולזכור היטב לימוד המביא לידי מעשה בלבד, שהוא חובה על הכל. השולחן ערוך מהלכות הצריכות לכל אדם לידע אותן בלי שאלת חכם ולימוד בהגדות ומדרשים או ספרי מוסר שנבנו על מדרשי חכמים שדבריהם תורה וקבלה ולא שכל אנושי.

ושאר כל היום יעסוק במשא ומתן כדי שיוכל להחזיק ידי תלמידי חכמים, ויהא נחשב לו כאלו למד כן ממש בעצמו, ותורתם נקראת על שמו, כמו שפירשו חכמים בפסוק שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך, וגם יוכל למלאות מחסורי בניו ובנותיו בהרחבה קצת כדי שיוכלו בניו לעסוק בתורה כראוי ולהדריך בנותיו בדרך ישרה.

ומי שהוא בדרגה א. – ויכול ללמוד טעמי ההלכות, כלומר ללמוד גמרא אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא אף שיש לו בניו וצריך לעסוק במלאכה לפרנס אשתו ובניו, ואינו יכול לעסוק כל היום כולו בתורה חייב הוא מן התורה לקבוע לו עת גדולה לתלמוד תורה בכל יום כמו חצי היום לפחות, מלבד לימוד הלילה, ולא יעסוק במלאכה כל היום או רובו שנאמר ודברת בס, והלא כבר נאמר ושננתם ומה תלמוד לומר ודברת בס שלא יהא כל דיבורך אלא בס כלומר שתעשם עיקר ולא טפלה ועל כן חייב לעשות תורתו קבע ומלאכתו עראי.

וצריך לסדר לעצמו סדר לימוד שיוכל ללמוד את התורה כולה ולזכור היטב כל ההלכות בטעמיהן בדרך קצרה בעשר שנים, כמו העוסק בה כל היום כולו, הרי אמרו לא עליך המלאכה לגמור וגם אי אתה בן חורין ליבטל הימנה מלהרבות ולהוסיף בה מדי יום ביום עד שילמוד ויזכור את כולה ע"י שיחזור עליה כראוי ואם לא יגמור בעשר שנים יגמור בעשרים שנה או יותר.

ולכן מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי יעשה מלאכה בכל יום מעט כדי חייו, בלבד ויסיר התאוות ותענוגי הזמן מלבו כמו שאמרו חכמים "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל" ואין לו לחוס על נפש אשתו ובניו יותר מעל חיי נפשו שהם בצער ולזה ודאי תספיק לו מלאכת עראי בישועת ה' והצלחתו בלי הזכרת מעשה נסים.

וכל זה במתפרנס ממעשה ידיו ממש אבל אם מלאכתו נעשית על ידי אחרים, וכן המתפרנס מהצדקה של קהל או יחידים חייב לעסוק בתורה יומם ולילה ממש בכל ענון, ואינו יוצא ידי חובתו כלל מן התורה בקביעות עתים גם אם דעתו קצרה ללמוד טעמי ההלכות, שהרי נאמר בתורה סתם על כל אדם מישראל ודברת בס בשבתך בביתך ובלכתך בדרך וגו' ופירשו חכמים

¹⁴ ואף אם יעשה תורתו קבע מחמת קוצר דעתו קשה לו להבין מקור ההלכות ועומקן ונקרא בור וכמו שאמרו על פסוק אדם אחד מאלף מצאתי אלף נכנסים למקרא יוצאים מהם מאה מאה נכנסים למשנה כו'

הלכתא למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת יומא

לעשותם קבע ועיקר ומלאכתו עראי כשצריך למעשה ידיו אבל דברים בטלים כלל לא ואם שח עובר בעשה שנאמר ודברת בם ולא בדברים בטלים וזה שקובע עתים לתורה דרשו עליו חכמים שהוא מיפר תורה כמ"ש עת לעשות לה' הפרו תורתך.

הקובע עתים לתורה, אם אירע לפעמים מגודל טרדה במשא ומתן עד שלא יוכל ללמוד כל העת הקבוע לו ביום וכן בלילה, יוכל לצאת ידי חובת מצות והגית בו יומם ולילה אפילו בלימוד מועט, כמו פרק אחד ביום וכן פרק אחד בלילה, ובשעת הדחק שהטירדה גדולה יותר מדאי ואין לו פנאי אפילו פרק אחד יוכל לצאת ידי חובתו בקריאת שמע שחרית וערבית, לקיים מצות והגית בו יומם ולילה ביום ההוא שהוא שעת הדחק ואי אפשר בענין אחר.

וכן מי שהוא בעל יסורים או שהוא זקן מופלג שתשש כחו, ואינו יכול לעסוק תמיד בתורה חייב לקבוע לו עתים לתלמוד תורה ביום ובלילה כפי כחו ויכלתו ואם אינו יכול לקבוע עתים גדולים, יוכל לצאת ידי חובתו בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית.

וגם המתפרנס ממעשה ידיו ואפילו תורתו עראי, בקביעות עתים לא הותר לו מן התורה אלא לעסוק בעסקיו שהם צרכי פרנסתו ומשא ומתן ממה שאמרה תורה ואספת דגן, אבל לא בדברים בטלים לגמרי בין לדבר בין לשמוע, כי בכל עת שאינו עוסק בפרנסתו חייב לעסוק בתורה בכל עת שאפשר לו.

וכל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, עליו הכתוב אומר "כי את דבר ה' בזה" וגו' כלומר שדבר ה' אינו יקר וחשוב בעיניו כל כך לעסוק בו, וכאלו מתלוצץ מדברי תורה. ולכך כששנים יושבים יחד ואין ביניהם דברי תורה נקרא מושבם ביחד מושב לצים, שנאמר בכתוב (תהלים א, א-ב) ובמושב לצים לא ישב פי אם בתורת יקוק חפצו.

וכל יושבי קרנות שהזכרו בדברי חכמים, הם עמי הארץ שאינם יודעים ללמוד כלל ולפיכך אמרו שישבת בתי כנסיות של עמי הארץ מוציאים את האדם מן העולם.

הלכתא למשיחא

ה. בא לו אצל פרו ופרו היה עומד בין האולם ולמזבח ראשו

לדרום ופניו למערב והכהן עומד ... ומתודה וכך היה

אומר אנא השם עויתי ... והן עונין אחריו ברוך שם ...

אחר שטבל ולבש בגדי לבן וקידש ידיו ורגליו בא מבית הפרווה אצל פרו¹⁵, ופרו היה עומד בין האולם ולמזבח וי"א¹⁶ שהיה עומד כנגד השטח שבבין

¹⁵ רמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ד הלכה א

¹⁶ יבואר להלן דף לו שי, א נחלקו בזה הרמב"ם והסמ"ג. דלסמ"ג המזבח כולו בדרום וכיון שצריך שחיטה בצפון א"כ לא יכל לעמוד בין האולם והמזבח ממש אלא כנגדו. ולרמב"ם י"א שמקצת מזבח בצפון.

הַלְכַתָּא לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְדַף הַיּוֹמִי

מַסְכַּת יוֹמָא

האולם והמזבח לצד צפון אך לא בין האולם והמזבח ממש. ראשו לדרום ופניו למערב והכהן עומד במזרח ופניו למערב, וסומך שתי ידיו על ראש הפר ומתודה.

כמו שנאמר¹⁷ בתורה בעבודת יום הכפורים (אחרי מות טז, יז) וְכָפַר בַּעֲדוֹ וּבַעֲד בֵּיתוֹ וּבַעֲד כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל, ולהלן דף לו: מבואר שמפי השמועה למדו שזה וידוי דברים, נמצאת למד שהוא מתודה ביום זה שלשה וידויים, אחד על ידי עצמו תחילה, וידוי שני על ידי עצמו עם שאר הכהנים, ושניהם על פר החטאת אשר לו, והוידוי שלישי על ידי כל ישראל על שעיר המשתלח.

ומזכיר את השם בכל וידוי מהן שלש פעמים, וכך היה אומר בידוי זה אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך אני וביתי, אנא השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי ככתוב בתורת משה עבדך לאמר (שם טז, ל) כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטָהַר אֶתְכֶם מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְקֹנֶק הַטְּהָרוֹ, ובכולם הוא מזכיר ככתבו שהוא השם המפורש.

כל הכהנים¹⁸ והעם העומדים בעזרה כשהם שומעים את השם המפורש, יוצא מפי כהן גדול בקדושה ובטהרה, היו כורעים ומשתחווים ונופלים על פניהם ואומרים בשכמל"ו.

¹⁷ רמב"ם שם פרק ב הלכה ו

¹⁸ רמב"ם שם הלכה ז